Gildebrief

Ambacht van molenaar
staat op de Nationale Inventaris
Immaterieel Cultureel Erfgoed Nederland

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

36e jaargang no. 3 september 2017

COLOFON

Gildebrief
De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars (GVM) en verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 2.300 stuks in de maanden maart, juni, september en december.
Alle leden van de vereniging hebben het recht in de Gildebrief artikelen te plaatsen, hun mening te uiten en kanttekeningen bij het beleid van de vereniging te plaatsen.
Het hoofdbestuur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars is niet verantwoordelijk voor deze uitingen en kan hierop niet worden aangesproken.
De verantwoordelijkheid voor de inhoud van artikelen berust bij de auteur.
De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor het geheel als blad.

Abonnement niet leden
Niet leden van het Gilde kunnen zich abonneren op de Gildebrief door donateur van het Gilde te worden voor het minimale bedrag van 15 Euro.

Advertenties
Voor bedrijven of instellingen die gelieerd zijn aan 'de molenwereld' bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Informatie is verkrijgbaar bij de boekhouder (zie hieronder).

Bestuur van Het GVM
Voorzitter
Erik Kopp
voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl

Secretaris
Tom Kreuning
Molenkade 8, 1829 HZ Oudorp (NH) 06 - 4308 5173
secretaris@vrijwilligemolenaars.nl

Penningmeester
Karel Ouendag
penningmeester@vrijwilligemolenaars.nl

Afdelingscoördinator
Leen Lagerwerf
afdelingscoordinator@vrijwilligemolenaars.nl

Ledenadministratie
Willem Boender
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl

Vertrouwenspersonen
Ada Meurs
Van Middachtenmarke 33, 8016 GC Zwolle 06 - 1676 6741
Hub van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9, 5018 EA Tilburg 013 - 536 2100

Verzekering en boekhouding
Jan Wieffer
boekhouding@vrijwilligemolenaars.nl

Communicatiecoördinator
(Website en social media)
Jochem van Engelenhoven
communicatie@vrijwilligemolenaars.nl

Examencoördinator
Wilma Dondergoor
examencoordinator@vrijwilligemolenaars.nl

Bliksemafleidercontrole
Leo Tiggelman
bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl

Gildeverzendingen
Hub van Erve
verzendingen@vrijwilligemolenaars.nl

Steunpunt molenbiotoop
Mark Ravesloot (De Hollandsche Molen)
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam 020 - 623 8703
DHM@molens.nl

Rekeningnummers
IBAN NL40 TRIO 0198 54 28 95 (algemeen)
IBAN NL26 TRIO 0198 55 85 70 (Gildeverzendingen)
BIC TRIONL2U

Kon. Bibliotheek: ISSN 1381-9151

In dit nummer: september 2017

Verslag Opleidingsraadvergadering	4
Overzicht geslaagden	6
In de rouw	7
Leen Fauël, uitvinder van de Fokwiek	8
Malen met Dekkers	10
Endenteller	12
Nieuw bord voor de Prins van Oranje	13
Rondje Noordkaap (deel 2)	16
Van molengids tot molenaar	22
Leendert van Ham Koninklijk onderscheiden	23
Neem een kijkje op allemolens.nl	24
Molens hebben uw steun hard nodig	25
Onweersbuien en windstoten	26
De kneppel	28
Daams' Molen in Vaassen in de vreugd	30

Redactie Gildebrief
Hoofdredactie: Bas de Deugd
Namens bestuur: Tom Kreuning
Redactieadres: Dirk Karsstraat 42, 4143 AX Leerdam
Tel: 0345 - 630112
redactie@vrijwilligemolenaars.nl
Eindredactie: Mark Dwarswaard
Tekstredactie: Barend Zinkweg

Vormgeving
Studio De Bunschoter

DE BUNSCHOTER
SAMEN COMMUNICEREN

Druk
Drukkerij de Bunschoter, www.debunschoter.nl

Kopij en mededelingen
De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst en beoordeelt deze op plaatsbaarheid in haar geheel, gedeeltelijk of in gewijzigde vorm, zulks in overleg met de auteur.

Kopij voor het **decembernummer** van 2017 moet in het bezit zijn van de redactie voor 1 november 2017. Voor een latere aanlevering dient men te overleggen met de redactie.
Teksten (al dan niet met foto's) kunnen worden aangeleverd per email. Bij voorkeur in Word op emailadres redactie@vrijwilligemolenaars.nl.

Neem voor het meezenden van foto's even contact op met de eindredacteur.

Wijziging persoonsgegevens
Voor het wijzigen van persoonsgegevens, bijvoorbeeld bij verhuizing, ga je naar de website www.vrijwilligemolenaars.nl vervolgens log je in met je lidnummer en je postcode (je lidnummer vind je op het adreswikkel van deze Gildebrief). Ga dan naar "Mijn gegevens" en vul de nieuwe gegevens in. Hier kan je ook aangeven of je wel/niet de Gildebrief als papieren versie wilt ontvangen.

Nummer 3

Beste molenaar,

Midden in de komkommertijd van 2017 werken wij aan dit septembernummer van onze Gildebrief. Iedereen is op vakantie, komt bijna terug of staat op het punt om te gaan. Voor het krijgen van vakantiefoto's voor dit nummer is dit lastig. Maar als je toch foto's hebt, mag je ze alsnog sturen. We sparen de vakantiefoto's op voor het "zomernummer" van volgend jaar. Foto's komen namelijk altijd van pas. Sterker nog: we zitten te springen om goede foto's van molenaars en molens. Als er iemand is die het leuk vindt om voor onze Gildebrief foto's te maken, dan hoor ik het heel graag.

Hoewel het erg stil lijkt rondom onze UNESCO-nominatie als immaterieel erfgoed kan ik wel vertellen dat het aanvraagproces de goede kant op gaat.
Ondanks de vakantie is het toch weer gelukt om deze Gildebrief goed gevuld te krijgen. Voor het aanleveren van kopij voor ons decembernummer is 1 november de laatste mogelijkheid. De ervaring leert dat onze deadline vooral vervelend is voor het doorgeven van regionale molendagen. Geef deze dagen alsjeblieft zo vroeg mogelijk door.
Veel leesplezier,

Namens de redactie,
Bas de Deugd

KAM, september 2017

De afgelopen tijd ben ik meerdere keren door jonge molenaars in spé benaderd met de vraag waarom de leeftijd om te beginnen met de opleiding tot molenaar is gesteld op 16 jaar. "Kunnen en mogen we niet al eerder beginnen?"
Ik verwijs naar onze statuten en het jeugdregelement met door wetgeving bepaalde beperkingen voor jeugdleden en antwoord: "Dat is nu eenmaal zo bepaald".
Jongeren mogen alleen arbeid van lichte aard verrichten. Daarbij mogen geen onacceptabele veiligheidsrisico's voor een kind of zijn omgeving aanwezig zijn. Daarom mogen kinderen niet werken met, of in de buurt van, mechanische arbeidsmiddelen waarbij brand-, elektrocutie-, knel-, plet-, snij- of valgevaar bestaat.

Na mijn antwoord blijf ik echter met een onbestemd gevoel zitten. Allereerst ben ik blij met het enthousiasme van die jonge mensen. Zij willen echt molenaar worden en vinden dat ze (te) lang in het voortraject van jeugdlid zitten. Het zou daarnaast zonde zijn als deze jongelui daarom hun interesse in het ambacht van molenaar verliezen en voor een andere besteding van hun vrijetijd gaan. Als ik vervolgens van een afstand nog eens zie wat sommigen al kunnen en doen, dan versterkt dat bij mij dat onbestemde gevoel. De leeftijd bij aanvang van de opleiding is door het Gilde zelf bedacht, vanuit de veronderstelling dat de opleiding twee jaar duurt. Daar komt de grens van zestien jaar vandaan. We weten inmiddels dat de gemiddelde duur van de opleiding ruim 3 jaar is. Ik wil daarom binnen het bestuur en binnen de Opleidingsraad dit onderwerp agenderen.

Het aantal aanmeldingen om lid te worden van het Gilde en de opleiding tot molenaar te beginnen is voor het derde jaar op rij dalende. Dit jaar hebben we tot nu toe 90 nieuwe leden mogen inschrijven. Hoewel dat ruim minder is dan voorgaande jaren is het niet direct zorgwekkend en zeker geen aanleiding voor paniek. Wel is het een trend die we in de gaten moeten houden. Daarnaast valt op, dat het aantal leerling-molenaars dat de opleiding niet afmaakt en het Gilde weer verlaat ook daalt. Met andere woorden: het afvalpercentage daalt ook. Daarmee blijft het aantal leerling-molenaars dat elk jaar slaagt nog ruim voldoende (ongeveer 80) en blijft het bestand aan molenaars (voorlopig) op peil. Toch geven beide ontwikkelingen aanleiding om onze instroom, doorstroom en uitstroom te onderzoeken. We willen weten hoeveel leden er jaarlijks binnenkomen, hoeveel er doorstromen en als geslaagd molenaar lid blijven en hoeveel er voortijdig afvallen en vooral waarom. In het verleden is dat ook al eens onderzocht, maar het kan geen kwaad zo'n onderzoek weer een keer uit te laten voeren. Binnen het bestuur pakken we dit op en binnen de Opleidingsraad zal dit een agendapunt zijn.

Begin juli mocht ik deelnemen aan een masterclass immaterieel cultureel erfgoed. Dat werd georganiseerd door het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN). Ik was uitgenodigd een inleiding te geven over de relatie tussen materieel en immaterieel erfgoed, ofwel de onverbrekelijke relatie tussen de molen en de molenaar of op een ander vlak tussen de beiaard en de beiaardier. In beide gevallen kan de één niet zonder de ander. Een interessante discussie ontstond over de wellicht kunstmatige scheiding tussen materieel en immaterieel erfgoed en ook over de soms strijdige belangen. Zo wil de beiaardier graag de klokkentoren bespelen, maar de eigenaar van de beiaard is daarin terughoudend, omdat de klokken daarvan slijten. Ook in onze molenwereld komen soms deze strijdige belangen voor. Dan is het maar de vraag welk belang het zwaarst weegt: dat van het materieel eigenaarschap of dat van de ambachtsman/vrouw. Ik merk op dat iedereen deze discussie in alle openheid voert en dat zal ik ook in de toekomst blijven doen.

Erik Kopp, voorzitter

Verslag Opleidingsraadvergadering

20 mei 2017 in Nijkerk

1. Opening en welkom
Voorzitter Erik Kopp heet een compact gezelschap welkom. De afdelingen Gelderland, Utrecht, Noord-Brabant en Zeeland zijn afwezig.
De notulen van de vorige vergadering (5 november 2016) worden met een paar wijzigingen vastgesteld. Naar aanleiding van de notulen: De Hollandsche Molen heeft tijdens de Molenadviesraad de moleneigenaren gevraagd eens goed naar de verzekeringen te kijken.

2. Mededelingen bestuur
De voorzitter informeert de raad over de ongevallen die de afgelopen tijd gebeurd zijn. In april 2017 is bij de Bernissemolen een 69-jartige molenaar zeer ongelukkig ten val gekomen bij een trapongeval en op zijn achterhoofd gevallen. Erik Kopp houdt contact met de familie. In Hoonhorst (ongeval in 2015) heeft de stichting een boete gekregen. Er zou niet veilig gehandeld zijn en er is niet tijdig gemeld bij de arbeidsinspectie. Bij een ongeval met een loshei houdt een molenaar blijvend letsel en er wordt gevraagd zijn verhaal op te schrijven voor de Gildebrief. Naar aanleiding van het afbreken van het gevlucht van de molen in 's Gravenzande zijn de eigenaar, de molenaar en de verzekeraar tot een schikking gekomen en heeft de rechter geen uitspraak gedaan. De molenaar was in dit geval het best verzekerd. De oorzaak van de breuk is jammergenoeg nog steeds onbekend. Bij een ongeval bij molen De Vijf Gebroeders in Heinkenszand is een zwaar, stalen luik op het hoofd van een molenaar gevallen.
Het vierpartijenoverleg, een samenwerking tussen Het Gilde van Vrijwillige Molenaars (GVM), Het Gild Fryske Mounders (GFM), Het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde (AKG) en De Hollandsche Molen (DHM), heeft de oude werkgroep Veiligheid een doorstart laten maken. Deze werkgroep werkt in opdracht van de vier voorzitters en krijgt gerichte opdrachten. De werkgroep bestaat uit Reinier Scheeres, Mark Ravesloot en Haj Jansen. Er worden nu drie opdrachten uitgewerkt: 1 - Een ongevallenactieplan, 2 - Een bezoekersprotocol en 3 - Voorstellen voor de afscherming van het gevlucht. Deze onderwerpen moeten rond de zomer zijn uitgewerkt. De veiligheidscoaches worden na de uitwerking van de drie opdrachten ook weer bij elkaar gehaald om ze mee te laten denken.

3. Terugblik Algemene Ledenvergadering en Molenaarsdag
Het bestuur was zeer verheugd over de grote opkomst. Er was echter - na meerdere oproepen - weinig hulp vanuit de vereniging. Hierdoor was Bas de Deugd de enige organisator en mede daardoor ging de molenmarkt niet door. Hoe gaan we dat over vijf jaar doen bij het 50-jarig bestaan. Moet er een activiteitencommissie komen?
DHM is met een provincietour bezig met twee belangrijke onderwerpen: 1 - Het vrijwilligersbeleid per provincie is net afgerond: er zijn verschillen per provincie. 2 - Financiën en organisatie, hoe regelt een provincie het molenbehoud: hier zijn ook grote verschillen. In november tijdens de volgende Molenadviesraad worden de conclusies gepresenteerd. Nu heeft alleen de Rijnlandse Molenstichting een POM-status (Professionele Onderhoudsorganisatie Monumenten). Het voordeel van deze status is, dat je voorrang krijgt bij het toedelen van subsidies. Bovendien mag je het subsidiegeld verdelen over al je molens: het is namelijk geen geoormerkt geld.

4. Unesco
De werkgroep Unesco bestaat uit de vier partijen (GVM, GFM, AKG en DHM), het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederlanden (KIEN), het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCenW) plus de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). In het nominatiedossier staan de zogenaamde Safeguardingsmaatregelen met daarin welke maatregelen genomen worden om het ambacht voor nu en in de toekomst te behouden. Deze maatregelen worden bij nominatie elke vijf jaar gecontroleerd. De werkgroep is weer bij elkaar geweest en Het Gilde heeft een actieplan gemaakt waarin staat wie wat gaat doen. De werving van nieuwe molenaars en het op standaard houden van de opleiding ligt bij de Gildes. Ons Gilde heeft net de opleiding vernieuwd. Het actiepunt 'educatie op scholen' ligt bij DHM en die heeft al iets op de plank liggen. De voorzitter vraagt de afdelingen om een lijst op te stellen van alle lokale plannen wat betreft educatie op scholen en op de molens en dat de volgende Opleidingsraad te presenteren. Promotie en voorlichting ligt voorlopig bij DHM. Veiligheid en bezoekersprotocol wordt door de werkgroep uitgewerkt. Het bevorderen van het verband tussen immaterieel en materieel erfgoed ligt bij het voorzittersoverleg. Er wordt in 2020 een internationale vergadering georganiseerd door de RCE en het KIEN. Het actiepunt 'communicatie' ligt bij OCenW. Als in december de nominatie wordt toegekend, is het belangrijk te weten welke boodschap de molenwereld heeft, zowel nationaal als internationaal. De vergadering van Unesco is in Seoul van 4 tot 8 december 2017.

5. De vijf minuten van de afdeling...
Limburg heeft een lezing gehad door een beroeps-poldermolenaar, die niet alleen over techniek maar ook over het beroep heeft gesproken. Er is weinig aanwas van nieuwe leerlingen. Navraag bij de molens moet de behoefte voor de komende jaren aan het licht brengen.
Groningen doet het goed met de opleiding met voldoende instructeurs en assistent-instructeurs. Jonge aanwas is moeilijk. Werving in 2015 met extra geld leverde 8 nieuwe leerlingen op. Via kranten, enzovoorts werden mensen warm gemaakt. Een promotiedag levert dus toch wel wat op.
Drenthe heeft extra lessen gegeven over valbeveiliging. De opleiding tot molengids heeft 8 nieuwe gidsen opgeleverd. Er zijn twee nieuwe instructeurs, maar vermoedelijk valt er één af. Er zijn zes nieuwe molenaars bij. Over het voorstel van Nico van de Broek ontstaat discussie over twee gevallen bij het landelijk examen. De kandidaat was geslaagd bij het toelatingsexamen met een landelijk examinator en gezakt voor het landelijk examen. Mag je als landelijk examinator nog wel instructeur zijn? Het voordeel is, dat er wel wordt opgeleid in de richting van het examen.
De examencommissie heeft besloten, dat landelijke examinatoren nog wel instructeur mogen zijn, maar niet actief toelatingsexamens mogen doen. In Drenthe levert dat problemen op met de capaciteit. Het blijft schipperen tussen capaciteit, kwaliteit en integriteit. De examencommissie neemt het huishoudelijk reglement nog een keer onder de loep. Verder is het zo, dat iedereen die in het veld van de opleiding werkzaam is, een landelijk examen mag bijwonen. Dit kan alleen na voorafgaande aanmelding bij de examencoördinator.

In **Overijssel** loopt het onderwerp veiligheid goed. Er zijn 20 sets valbeveiliging en iedereen heeft de lessen gevolgd. Overigens heeft de Opleidingsraad nog **niet** besloten om alle leerlingen te verplichten de cursus valbeveiliging te volgen vóór hun toelatingsexamen. Is dit noodzakelijk? In Zuid-Holland is het daar met veel leerlingen nu nog niet te doen. Noord-Holland wil wel meedoen, maar het is ook daar wat lastig vanwege capaciteit. Een aantal afdelingen doet het al. De andere afdelingen moeten er naar streven om de cursus te geven aan alle nieuwe leerlingen. Op dit moment wordt het nog niet verplicht gesteld.
Gert Tutert zoekt kontakten met Duitsland. Er zijn regelmatig Duitse kandidaten en die weten de molentermen vaak wel. Meestal is het geen probleem voor de examencommissie.
In **Noord-Holland** wordt valbeveiliging voor het toelatingsexamen verplicht gesteld. Er wordt een kwaliteitsslag gemaakt voor de toelatingsexamens. Veel verbeteringen zijn besproken en in de praktijk gebracht. Er wordt aan nabespreking en zelfreflectie gedaan na de toelatingsexamens. Het blijkt lastig om begripsvragen te stellen. Vragen over veiligheid moeten nog worden ontwikkeld. Wat leeft er verder in Noord-Holland? Daar wordt een enquête over gemaakt door het jongste bestuurslid. Ook de opleiding tot molengids loopt nog, want er zijn naar verhouding veel museummolens in Noord-Holland.
In **Zuid-Holland** wordt de Molengidscursus gegeven in samenwerking met Het Erfgoedhuis-ZH. Uit de eerste groep zijn onlangs twee geslaagde molenaars gekomen. Er is een nieuwe instructeur bij in de Alblasserwaard en er is een nieuw bestuurslid. De weercursus wordt binnenkort weer opgezet met de afdeling Utrecht.

6. Examencommissie
Het Huishoudelijk Reglement van de examencommissie staat nu ook op de website. In het examenreglement is de bezwaarprocedure aangepast. Bij de voorjaarsexamens waren 43 kandidaten voor het windmolenexamen. Hiervan werd één kandidaat afgewezen. Van de drie kandidaten voor het watermolenexamen is er ook één afgewezen.
Het invullen van het Examen Aanmeld Formulier door de afdelingen is de laatste tijd sterk verbeterd Desondanks komt het toch nog wel eens voor, dat het fout is ingevuld of niet getekend is. Dit kan vervelende gevolgen hebben voor de kandidaat.
Edwin van Bussel is gestopt als watermolenaarsexaminator. Dick Jan Braay is afgetreden als voorzitter van de examencommissie en opgevolgd door Hub van Erve.

7. Certificaat van verdienste
Kees Kammeraat heeft een stuk geschreven met als titel 'Blijk van Waardering'. Volgens hem zijn er landelijk onvoldoende mogelijkheden iets te doen voor leden die iets extra's gedaan hebben. Als het Gilde zoiets wil hebben, moet het wel een bepaalde status hebben met goede maatstaven. Het zou dan ook wat breder moeten zijn dan bijvoorbeeld alleen een 25-jarig jubileum. Er moet een voordracht komen die beoordeeld moet worden door een commissie die een objectief advies geeft. Wat zou de naam moeten worden? Certificaat van verdienste of iets draagbaar of toonbaar? De vraag is of er binnen het Gilde behoefte aan is. De afdelingen Drenthe, Noord-Holland, Overijssel en Limburg hebben geen behoefte aan een landelijke blijk van waardering.

8. Besluitvorming: wie doet wat binnen het Gilde?
Het excel-bestand van de vorige Opleidingsraad is niet helemaal helder vindt Jeroen Stricker. Harm Jansen vindt het een mooi stuk wat zich mogelijkerwijs nog ontwikkelt. Er zijn verder geen principiële bezwaren.

9. Ledenbestand
De helft van de nieuwe aanmeldingen valt af. Het slagingspercentage is echter best hoog. We moeten ervoor zorgen, dat de nieuwe leerlingen blijven en slagen. Het aantal aanmeldingen loopt terug en het aantal afvallers wordt ook minder. Het is nog niet dramatisch, maar voor het derde jaar loopt het aantal instromers terug. Dringend is het nog niet.
Het aantal geslaagden in 2017 wordt waarschijnlijk weer hoog. Er moet gekeken worden naar de instroom, de doorstroom en de uitstroom. Waar liggen obstakels? Als er niets gedaan wordt, dreigt er op termijn toch een tekort. De maatschappij is nu anders. De opleiding is misschien te lang en/of te moeilijk. De start is meestal wel goed, maar als een leerling bij een molenaar zit, verlies je als afdelingsbestuur het overzicht. Meer grip op de tussentijd is te verbeteren. De instructeurs moeten de leerling enthousiast houden. Door de lesbrieven heeft de leerling overzicht over het traject van de opleiding. Echter niet iedereen gebruikt de lesbrieven en heeft dit overzicht. Hierdoor zien de leerlingen niet hun eigen vooruitgang. Overijssel heeft een goed overzicht en herkent zich niet in de landelijke cijfers. Er zijn natuurlijk verschillen tussen de afdelingen.
De instructeur is de belangrijkste persoon in het traject.
In Noord-Holland is er geen tekort en de vraag is of het wel een echt probleem is. Er zijn betere overzichten nodig zowel landelijk als regionaal. Hoeveel molens zijn er zonder molenaar? In Zeeland staat een kwart van de molens stil. Er moet geprobeerd worden om het aantal afvallers te verlagen. Kwaliteitsverbetering van de instructeurs is ook een belangrijk onderwerp. Tijdens de volgende Opleidingsraad zullen de eerste onderzoeken gepresenteerd worden. Het bestuur wil hierbij graag ondersteuning vanuit de afdelingen.

10. Wat verder ter tafel komt
Harm Jansen heeft een vraag over leden van het GFM die lid worden van het Gilde. Geslaagde GFM-leden die lid worden van het Gilde worden ingeschreven als geslaagd lid. Zij krijgen daarmee niet automatisch het getuigschrift van De Hollandsche Molen.
Om het mandaat van de OR uit te breiden met andere zaken moet formeel via de Algemene Ledenvergadering de statuten worden gewijzigd. Dit wordt in de toekomst geregeld. Nu worden er sowieso al andere zaken in de OR besproken.
Gert Tutert wil graag de man die de examinatoren heeft beoordeeld een keer inhuren. Het is een vriend van Hub van Erve en die is vrijwilliger, geen molenaar. De examencommissie is wat terughoudend om deze persoon te vragen, maar misschien heeft hij wel een netwerk.
Kees Kammeraat deelt mee, dat de herziening van de lesbrieven klaar is. Derk Jan Tinga zorgt voor de vormgeving en dan gaat het via Karel Ouendag naar de drukker.
Ton Maas meldt, dat bij het watermolenaarsexamen het werkstuk op kwaliteit beoordeeld moet worden door het afdelingsbestuur. Weten de vier afdelingsbesturen wel dat ze dit moeten doen? De opdrachten, die daar in zitten, zijn vaak niet uitgevoerd. De onlangs afgewezen kandidaat is nooit buiten de provincie geweest. Met de werkstukken worden ze gedwongen naar andere molens te gaan. In de volgende Opleidingsraad wordt door de examencommissie een stuk ingebracht met aanbevelingen.
De windmolenaars, die watermolenaar willen worden, moeten gewoon de uren volgen die in het reglement staan.
De volgende vergadering is op 11 november 2017.
Tom Kreuning, secretaris

Overzicht geslaagden

In het voorjaar van 2017 heeft de examencommissie van "De Hollandsche Molen" weer het examen voor het "Getuigschrift Vrijwillige Molenaar" afgenomen. Het totaal resultaat van deze voorjaarsexamens is als volgt.

Het resultaat van de voorjaarsexamens. Windmolen: 43 kandidaten (waarvan 3 herexamen kandidaten), 42 geslaagd, 1 afgewezen. Watermolen: 3 kandidaten, 2 geslaagd, 1 afgewezen. Slagingspercentage is 95,7 %.

Dinsdag 4 april 2017, De Leest, Lieshout
De heer A.P.C.M. van Bommel
De heer S. Coppers
De heer L.A.J. van der Weijst
De heer A.M. van de Weijer

Woensdag 5 april 2017, Sint Antonius, Heythuysen
De heer P.A.J. Horstman
De heer M.J.M. Schoenmakers
De heer J.G. Ophelders
De heer H.T.T. Bremmers

Donderdag 6 april, Weel en Braken, Obdam
De heer R. Basten
De heer T.G.J.M. de Haas
De heer B. IJskes

Donderdag 13 april, Poldersche Molen, Maasdam
De heer H. Lindenburg
De heer P.C. Kleingeld
De heer M. Heutink
De heer Th.J. Noordzij

Donderdag 13 april, De Zwaan, Lienden
De heer J.C. de Reu
De heer J.A.M Graste
De heer A. Wiersma
De heer M. Bluijs

Dinsdag 18 april 2017, De Groote Polder, Slochteren
Mevrouw A.C. Versloot
De heer F.G.S. Bisschop
De heer I.H. van der Honing

Donderdag 20 april 2017, De Arkduif, Bodegraven
De heer L.K. Vogelezang
De heer H.E. Polderman
De heer L.A.M. Verstraaten

Dinsdag 9 mei 2017, De Wieker Meule, De Wijk
De heer K. Kuipers
De heer M.J.G. Dragstra
De heer J.F. Bril

Woensdag 10 mei 2017, De Gooyer, Wolvega
De heer F. Geut
Mevrouw M. Fien-Neuteboom
De heer B.J. Wieman

Donderdag 11 mei 2017, De Hollandsche Molen, Neede
De heer J. Knoop
De heer H.S. Postma
De heer W.M. Heerink
De heer A.E. van Arkel

Woensdag 17 mei 2017, De Held Jozua, Zaandam
De heer R. Kempenaar
De heer A.C. van Loenen
Mevrouw R.T.A. van Geest

Woensdag 17 mei 2017, De Voorster Molen, Voorst
De heer T.P. Reitsema
De heer P. Ronge
De heer R.C. de Bruijn
De heer H. Vos

Donderdag 18 mei 2017, Singraven, Denekamp
De heer J.W.F. Scholten
De heer A.A. Stomp

Contactavond afdeling Noord-Holland

Vrijdag 17 november 2017, 20.00 uur

Molenaars (leden en niet-leden), moleneigenaren, molenmakers en belangstellenden zijn van harte welkom.

Thema: veiligheid op de molen

Met elkaar willen we die avond diverse aspecten van veiligheid in de alledaagse molenpraktijk bespreken. Zijn er vragen naar aanleiding van de brief van het afdelingsbestuur Noord-Holland van 8 juni 2017? Minder subsidie, meer bezoekers: wat betekent dit voor de veiligheid op mijn molen? Eigenaars, molenaars: wie is verantwoordelijk voor wat?

Naast het thema 'veiligheid op de molen' is er ruim tijd voor onderling contact en zal de voorzitter van de afdeling jullie informeren over de laatste nieuwtjes.

Heb je inbreng of suggesties voor deze avond (vragen, een incident, praktijksituaties), neem dan tijdig contact op met Jan van Wier (06-22304226 of j.van.wier1@kpnplanet.nl).

De bijeenkomst wordt gehouden in "De Beemster Keyser". Deze locatie is gelegen rechts naast de Keyserkerk in het centrum van Middenbeemster.
Adres: Middenweg 176, 1462 HL Middenbeemster.

De zaal gaat om 19.30 uur open. Aanvang 20.00 uur.

Inlichtingen:
Jeroen Stricker
(06-57193761 of jerstrick@hotmail.com)

In de rouw (1)

In memoriam Jaap Wagenaar
1923 – 2017

Op vrijdag 23 juni 2017 hebben wij - tezamen met zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen - oud molenaar Jaap Wagenaar begeleid naar zijn laatste rustplaats in Waarde.

Geboren in Ellewoutsdijk op 24 maart 1923, groeide hij op in 's-Gravenpolder. Al op heel jonge leeftijd kwam Jaap in aanraking met de molen van 's-Gravenpolder. Daar ontstond zijn liefde voor het molenaarschap. Al heel jong was hij actief op deze molen en heeft in de praktijk het vak geleerd. Vooral het malen met stenen had zijn belangstelling. Op diverse molens in Zeeland is hij werkzaam geweest. In 1956 werd Jaap eigenaar van de motormaalderij in Waarde. In 1983 is hij gestopt als beroepsmolenaar.

De liefde voor het werken met een windmolen heeft Jaap in 1965 weer op kunnen pakken als vrijwilliger op de achtkante molen in Kruiningen. In 1977 werd hij ook benoemd als vrijwilliger op molen Aeolus in Wemeldinge, de molen waar hij ook als knecht werkzaam was geweest. Het was daar dat ik (Nel) hem leerde kennen. Hij was een bescheiden mens met een brede kennis over molens en molenstenen. Toen standerdmolen De Hoed eigendom werd van vereniging De Zeeuwse Molen en verplaatst werd naar Waarde, is Wagenaar daar de molenaar geworden. Op 22 september 1993 lichtte hij en zijn kleinzoon bij de officiële opening de vang samen met Prins Claus, beschermheer van Vereniging De Hollandsche Molen.

Jaap was altijd bereid om zijn kennis te delen en heeft een aantal mensen, waaronder Adri Cornelisse opgeleid tot vrijwillige molenaar. Met zijn gevleugelde opmerking "Het weer komt niet uit de radio" maakte hij mij (Adri) duidelijk, dat ik steeds goed op de wolken moest letten, een belangrijk onderwerp in de opleiding. Samen met Adri heeft hij nog een aantal jaren op de molen in Waarde kunnen werken. Vanuit de afdeling Zeeland van het Gilde is er nooit tevergeefs een beroep op hem gedaan. Vanaf het begin van de oprichting van deze afdeling stond Wagenaar op de lijst als instructeur.

Zijn belangstelling voor molens is altijd gebleven en de herinnering aan hem zal blijven bestaan. Daarvan getuigt het Jaap Wagenaar bankje bij de molen in Waarde. Op 5 september 2015 heeft hij nog samen

Jaap, gezeten op zijn 'eigen' bankje bij de molen in Waarde (Jimke Joling Fotografie / Vereniging De Zeeuwse Molen)

met Prinses Beatrix, de huidige beschermvrouwe van De Hollandsche Molen, gekeken naar de officiële start van de viering van het 40-jarig bestaan van Vereniging De Zeeuwse Molen. Ook is hem een Koninklijke onderscheiding ten deel gevallen.

Een rijk molenleven!

Nel van Leijen en Adri Cornelisse

In de rouw (2)

Afgelopen week hebben de molens van Hellevoetsluis, Nieuwenhoorn en Geervliet, naar oude traditie, in de rouwstand gestaan. Op 25 mei 2017 om 6.40 uur is onze molenaar Martien Thijssen overleden. Martien is 69 jaar geworden.

Martien heeft 27 jaar op korenmolen De Hoop gedraaid. De eerste paar jaar als leerling, daarna als gediplomeerd molenaar. Zijn 20-jarig jubileum hebben wij feestelijk op de molen gevierd en volgend jaar zou hij 25 jaar molenaar zijn geweest. Het mocht niet zo zijn.

Martien heeft op 9 mei 1996 zijn molenaarsdiploma gehaald en was onze steun en toeverlaat. Als wij met vakantie gingen, spraken wij met hem alles door. Als er een vacature was, was hij bereid in te vallen. In klederdracht lopen met Vestingdagen...., hij deed daar graag aan mee. Hij heeft meegeholpen met de opleiding en het slagen van zeven molenaars.
Martien heeft naast korenmolen De Hoop gedraaid met de molens van Brielle en Nieuwenhoorn. Hij draaide met de poldermolen in Mijnsheerenland en soms ging hij met onze jongste leerling, Frank Moerland, mee naar Goedereede om te draaien op de molen van Wim de Vries. Verder draaide hij samen met molenaar Kees de Gruijter de molen van Geervliet. Hij wilde altijd bijleren en ging naar de vergaderingen van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, het Erfgoedhuis en Vereniging De Hollandsche Molen.

Martien was een geduldig en kundig molenaar. Dat geduld kwam goed van pas bij zijn modelbouwhobby. Hij heeft diverse werkende molenmodellen nauwkeurig nagebouwd, zelfs een werkende houtzaagmolen. Molens waren niet zijn enige hobby's: hij trainde en liep de vierdaagse en verzamelde boeken.

De maalploeg van korenmolen De Hoop heeft een molenaar minder. Wij zullen Martien zijn kundigheid, geduld en gezelligheid erg missen. Wij wensen de familie veel kracht en sterkte toe met dit verlies.

Namens alle molenaars, leerlingen en medewerkers, Jan Hage en Emmy Middelkoop

Leen Fauël, uitvinder van de Fokwiek

Leen legt in maart 1972 een zeiltje voor op molen De Valk in Schermerhorn

Geniale inval omgezet in werkelijkheid

Begin jaren 80 ontmoette ik in het buitenland Jaap van der Kaaden, ook toen al molenaar van De Hoop in Maassluis. Na zijn boeiende verhalen over het vak van molenaar met belangstelling gevolgd te hebben, besloot ik zelf ook molenaar te worden. Mijn leermeester was Jan van der Veek, de opvolger van Wim van Krieken op de korenmolen Windlust in Wassenaar. Hij kon gelukkig nog wel een knechtje gebruiken.

Nadat ik enkele maanden de beginselen van het molenaarsvak geleerd had, werd mij door het bestuur van een wijkvereniging in Wassenaar gevraagd of ik een lezing over molens zou willen houden. Ach, waarom ook niet? Toen ik de zaal binnenkwam, werd ik begroet door iemand die kwam luisteren. Hij stelde zich voor, Leen Fauël en toen besefte ik pas wat ik toegezegd had. "Mocht ik onzin vertellen, dan verbetert u me hopelijk", zo vroeg ik hem en dat deed hij dan ook. Ik ben daarna vele malen bij Leen thuis geweest. Hij woonde bij mij om de hoek en kon uren over molens vertellen. Wie is dat dan wel, Leen Fauël?

Pieter Leendert Fauël

Leen, zoals hij door vrienden genoemd werd, is op 8 november 1891 in Hendrik Ido Ambacht geboren. Zijn vader was huisarts. Het gezin is na enkele jaren naar Bergambacht verhuisd en Leen was vaak op de plaatselijke molen De Arend te vinden. Na de middelbare school ging hij naar Delft waar hij de studie werktuigbouwkunde volgde. Via een oom ging hij werken bij de NV Unie van IJsfabrieken en dit betekende onder andere dat hij in het toenmalige Nederlands Indië terecht kwam. Tot aan zijn pensioen bleef hij bij dit bedrijf werken.

Zeilen

Daarnaast had hij belangstelling voor zeilen. Hij was dan ook vaak met zijn Tjotter op het water te vinden. Op zekere dag zag hij dat hij met zijn boot redelijk vooruit kwam, terwijl enkele molens met vier volle stilstonden en dit zette hem aan het denken. Hij liet het niet bij denken alleen, maar begon in 1934

te experimenteren met een zeil op de eerder genoemde molen in Bergambacht. Hij kwam er achter, dat de molen daarmee ook bij weinig wind eerder aanliep. Zelf zei hij hierover: "In plaats van de bekende voorzoom breng je een gebogen bord aan. Dit heeft onder andere als voordeel, dat de karakteristieke vorm van het klassieke wieksysteem geen geweld wordt aangedaan." In 1944 kreeg hij patent op deze vinding en hij noemde deze wiekverbetering de fokwiek.

Fokken

De eerste molen die met fokken werd uitgerust was de molen van Manders in Oeffelt en er zouden er meer dan 150 volgen! Overigens deed hij dit niet om er (veel) geld mee te verdienen. Hij vond zelf, dat het hier om een eenvoudige ingreep ging. Ik heb op zijn verzoek - na zijn overlijden - zijn archief geordend en dit vervolgens aan De Hollandsche Molen geschonken. In dit archief trof ik een zakboekje aan waar met enige regelmaat in staat: "Deze molenaar hoeft niets te betalen, alleen het gebruikte materiaal."

In 1975 heeft Leen nog meegewerkt aan een vergelijkend windtunnelonderzoek. Daaruit bleek dat de fokwiek een belangrijke verbetering tot gevolg heeft.

101 jaar

Zowel Leen als zijn vrouw zijn 101 jaar oud geworden en dat is op zichzelf al heel bijzonder. Tot op hoge leeftijd woonden ze nog zelfstandig en hij liet blijken, dat een bezoekje van 'de molenaar van Wassenaar' op prijs gesteld werd. We dronken dan een kopje thee - van roken en sterke drank moest hij niets hebben - en hij vertelde honderd uit over van alles en nog wat dat hij tijdens zijn leven meegemaakt heeft. Een aimabele man die - zoals boven dit artikel staat - een geniale inval omgezet heeft in werkelijkheid.
Op 3 juni 1993 is hij in Wassenaar overleden.

Carl Doeke Eisma, molenaar in Wassenaar
carleisma@planet.nl

Octrooiraad
van het Koninkrijk
der Nederlanden

Octrooibewijs

Octrooi no. 56997
Klasse no. 88 c
Groep 3.

De Octrooiraad verklaart, dat op de aanvrage ingediend op
24 December 1942, te 11 uur 20 minuten
een octrooi is verleend aan:

Ir.Pieter Leendert Fauël, te Wassenaar----------

voor: Molenwiek.----------

Aan dit bewijs is een exemplaar van het octrooischrift gehecht, genummerd
56997 en gedagteekend 16 Augustus 1944.
De bescherming krachtens dit octrooi kan zich uiterlijk uitstrekken tot en met
15 Augustus 1900 twee en zestig.----------

Uitgereikt te 's-Gravenhage, 23 September 1944
De Octrooiraad,
f. Voorzitter.

Octrooiraad Nederland

MODEL 57
21024 - '43 - K 983

Het octrooibewijs van de fokwiek

Fauël gebruikte deze tekening als briefhoofd.

Malen met Dekkers

In de Basisopleiding worden zes mogelijkheden genoemd om zeil te voeren: een vol zeil en een duiker met drie zwichtlijnen in gebruik, de lange en de korte halve met twee zwichtlijnen en de hoge lijn en het stormendje met één zwichtlijn in gebruik. Dat is voor mij niet genoeg.

De Pendrechtse Molen in 1948

Verdekkering

Er zijn in Nederland en België tientallen molens verdekkerd geweest; daarvan zijn er in Nederland 17 over en in België een handjevol. Verdekkering heeft een belangrijke rol gespeelt in het behoud van molens. Voor de molen waarmee ik maal – de Pendrechtse Molen in Barendrecht - ging dat als volgt. Het polderbestuur en de ingelanden waren al langere tijd ontevreden over hun afhankelijkheid van de wind. Dat leidde er toe, dat in 1924 een motor in de molen geplaatst werd om een centrifugaal pomp naast de molen aan te drijven. Dat bleek niet genoeg, want in 1933 besloot het polderbestuur om de molen af te breken óf te verdekkeren. Op voorspraak van vereniging De Hollandsche Molen kwam Adriaan Dekker naar Barendrecht om de Ingelandenvergadering van de voordelen van zijn wieksysteem te overtuigen. Molenmakers Gebroeders Van Beek uit Nieuwe Wetering kregen vervolgens de opdracht de verdekkering aan te brengen. Tegelijk werd de wachtdeur naar voren verplaatst om de molen makkelijker te laten aanlopen.

Buitenbedrijf

Het was toen al lang en breed duidelijk dat het molentijdperk op z'n eind liep. Er waren genoeg andere manieren voorhanden om een pomp aan te drijven. Bovendien waren er plannen om polders in het middengedeelte van het eiland IJsselmonde samen te voegen en daarmee zou de molen overbodig worden. De uitvoering van die plannen sleepte evenwel jaren voort en rekte daarmee het leven van de molen. Pas in 1957 werden de plannen uitgevoerd en eind dat jaar werd de molen alsnog afgedankt. De molen was toen al tien-

tallen jaren de enige in bedrijf zijnde windwatermolen op het eiland IJsselmonde. Omdat de provincie sloop van de molen afkeurde, werd de molen verkocht. De nieuwe eigenaar kreeg toestemming de molen leeg te slopen en te verbouwen tot weekendhuisje. De buitenkant werd opgeknapt en daarbij werd de verdekkering vervangen door het oudhollands wieksysteem. Toen de molen in 1993 voor bedrijfsbebouwing moest wijken, lukte het - met dank aan de provincie Zuid-Holland - de verdekkering weer terug te krijgen.
Al met al stel ik vast, dat mede door de verdekkering het werkzame leven van de molen lang genoeg gerekt is om de molen onder de bescherming van monumentenzorg te krijgen. Er is op het eiland IJsselmonde maar één windwatermolen verdekkerd en dat is precies de enige die bewaard is gebleven.

Zeilslag of klapperen

Bij het Dekker-wieksysteem is de roe helemaal "ingepakt" door platen. De platen aan de voorkant vangen de wind, maar de belangrijke platen zitten aan de achterkant: die zorgen dat alles gestroomlijnd is. Bij het rondgaan ondervindt het gevlucht een minimum aan luchtweerstand. Zelfs de zoomlatten zijn in een druppelvorm gemaakt om luchtweerstand te verminderen.

Gestroomlijnde zoomlatten

Over het Dekker-wieksystem staat in paragraaf 6.4.2 het volgende: *Een groot nadeel is de hinderlijke zeilslag, ondanks de gewijzigde hekopstand, de zeeg.* Strikt genomen ben ik het daar niet mee eens en ik zal uitleggen waarom. In paragraaf 7.2.3 wordt zeilslag omschreven als: *(De zeilen) komen tijdens het passeren van de romp even los van het hekwerk en slaan daarop weer terug na passage. In paragraat 6.3.3 staat verder: Vóór de molenromp wordt de wind namelijk afgeremd, met als gevolg dat het zeil van het passerende end van het hekwerk wordt gelicht.*
Ik maal al een jaartje of wat met een verdekkerde molen en de hierboven beschreven zeilslag heeft de molen nagenoeg niet. Wel gaan bij vol bezeilde molen de zeilen regelmatig behoorlijk tekeer, maar niet op die manier. Bij "mijn" molen beginnen de zeilen hoorbaar te worden als het komende end horizontaal staat tot het beneden voor de molen langsgaat. Als de molen harder omgaat, bewegen de zeilen de hele onderste helft van de draaicirkel. Gaat de molen nog harder rond, dan gaan de zeilen het hele rondje op en neer. Het zeil wordt dus niet één keer opgetild maar meerdere keren. Ik noem het dan, dat de zeilen klapperen. De snelheid is af en toe zo groot, dat er net zoveel lucht achterlangs het zeil gaat als ervoor. Het zeil gaat op en neer, net zoals een wapperende vlag heen en weer gaat. Alleen zit er nu – zou je kunnen zeggen- een hekwerk in de weg en dat hoor je en wat je hoort, dat slijt.

Vlak hekwerk, geen zeeg

Maatregelen

Aan dat klapperen moet je als molenaar vanzelfsprekend evengoed wat doen. Dat valt in de praktijk overigens nog niet mee. Wat het dan moeilijk maakt, is dat een verdekkerde molen een nogal wisselende, onregelmatige omloopsnelheid kan hebben. Een Dekker haalt een groter percentage energie uit de wind in vergelijking met oudhollands. Neemt de wind iets in kracht toe dan neemt in verhouding een verdekkerde molen veel meer in omloopsnelheid toe. Een onregelmatige wind komt heel vaak voor en dan valt het niet mee de gang er in te houden met zo min mogelijk gerommel van de zeilen.
De Basisopleiding levert voor het tegengaan van zeilslag als aanbevolen oplossing: zet de molen een beetje onder de wind of zwicht. Dat kan bij het klapperen van de zeilen ook, maar in de praktijk lever je dan wel erg veel in op de omloopsnelheid. Pas je de zeilvoering aan voor de pieken in de wind dan is de gang er in de dalen veelteveel uit en kan de molen vaak helemaal stil komen te vallen.
In vergelijk met oudhollands tuig spelen bij een verdekkerde molen de zeilen een veel minder grote bijdrage in de aandrijving van de molen. De zeilen van een verdekkerde molen zijn veel smaller en de zeeg is er nagenoeg uitgehaald. Bovendien is het Dekker-profiel veel breder dan de klassieke bordzijde. Dat is dan ook de reden, dat ik meestal bij het zwichten per keer veel meer zeil wegsla dan een molenaar op een molen met oudhollands tuig. "Mijn" molen maalt al bij windkracht 3 en bij windkracht 4 met de lege. Een windtoename in erg korte tijd van windkracht 3 naar 4 kan makkelijk voorkomen. Dat betekent voor mij, dat het voorkomt dat ik in één keer van rond vol naar de lege zwicht. Voor een molen met oudhollands tuig zal dat zelden voorkomen.

Extra slaglijnen

Als het met de lege weer te snel gaat, kan ik de molen onder de wind zetten: zwichten met de staart. Sla ik bij het zwichten met zeilen grote delen zeil in één keer weg, zwichten met de staart gaat met hele kleine stapjes. Een klein beetje onder de wind betekent al een behoorlijke afname van de gang van de molen. Als ik nu de molen onder de wind zet om het klapperen van de zeilen te voorkomen betekent dat, dat de gang er te veel uit gaat. Bij windkracht 3 maal ik dus met de volle en moet dan accepteren dat de zeilen regelmatig "hoorbaar" zijn. Ik heb er wel wat op gevonden: ik breng extra slaglijnen over het zeil aan over het deel tussen de onderste zwichtlijn en het linker onderhoektouw. Een mio verzon hiervoor de term "Dekkerbretels". Daarmee

Dekkerbretels

voorkom ik dat het zeil te ver van het hek wordt opgetild en navenant hard terugslaat op het hek. Ik kan zodoende de ernst van het klapperen wat beperken, maar tegengaan lukt zo natuurlijk ook niet.

Uitproberen

Om het klapperen van de zeilen zoveel mogelijk te beperken heb ik niet alleen extra slaglijnen uitgeprobeerd. Ik ben ook gaan experimenteren met allerhande zeilvoeringen. Ik ontdekte dat het klapperen van de zeilen vooral gebeurt bij het achterlijk. Voor de hand ligt dan om bij het zwichten vooral dat deel van het zeil weg te slaan. Daarom maal ik heel vaak met wat ik "lange hoge lijnen" noem. Die zeilvoering komt in de Basisopleiding niet voor. Ik wil namelijk een zeil voeren, dat heel lang is en erg smal. Daarom hou ik één zwichtlijn in gebruik en op één na alle kikkers. Het zeil rol ik daarbij heel strak op om het uitwaaien zoveel mogelijk te beperken: anders gaat het zeil alsnog rommelen en klapperen. Het zeil mag niet verder uitwaaien dan de zwichtlijn en meestal lukt dat ook. Op die manier maal ik met een zo groot mogelijk zeil om de gang er in te houden zonder dat het zeil zal klapperen. Zodoende maal ik heel vaak met vol zeil, lange hoge lijnen en leeg. Gaat het leeg te hard, dan gaat het opgerolde zeil - dat normaal aan de voorkant vastgelegd is - over de voorzoom naar de achterkant.

Lange hoge lijn

Zeilen achterom

Op die manier remt het opgerolde zeil, omdat de stroomlijn wordt verstoord. Pas daarna ga ik zwichten met de staart.

Wennen

Een verdekkerde molen is behoorlijk schis, jachtig en daar heb ik erg aan moeten wennen. Iedere keer dat de molen benen maakte, ging ik op een aantal plekken kijken en luisteren of alles wel goed ging: bij het scheprad, bij de onderschijf en het waterwiel, bij de bovenschijf en het bovenwiel. Ik ging kijken of er iets te zien was dat ik niet wilde zien en ik ging luisteren of ik iets hoorde dat ik niet wilde horen. Natuurlijk is van het grootste belang dat de molen goed naar de vang luistert en dat je daar de molen metterdaad mee in bedwang kan houden. De onderhoudstoestand van de molen moet uiteraard ook helemaal in orde zijn.

Vier lange hoge lijnen

Besluit

Bij wisselende belasting en bij wisselende weersomstandigheden ben ik gaan uitproberen hoe de molen maalt met alle mogelijkheden die zeilvoering te bieden heeft. Het was de moeite waard dit zelf te onderzoeken en niet blind uit te voeren wat ik in mijn opleidingstijd had gezien en toen aan gewoonten had ontwikkeld.

Barend Zinkweg
molenaar van de Pendrechtse Molen in Barendrecht

Heb je op je persoonlijke pagina van de Gilde site je gegevens al eens gecontroleerd?

Ga naar www.vrijwilligemolenaars.nl vervolgens naar tab "INLOGGEN", log daar in met je e-mailadres (dat bij het Gilde bekend is) en wachtwoord (dat bestaat uit je lidnummer* + postcode) en controleer bij tab "MIJN GEGEVENS" die gegevens.

* Je lidnummer vind je op het adreswikkel van deze Gildebrief.

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen, maaltechnisch advies.
Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.
Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Had u hier uw advertentie willen hebben?

Neem dan contact op via
boekhouder@vrijwilligemolenaars.nl

Koning Molenzeilen

KONING MOLENZEILEN LEEUWARDEN

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk
- Smeermiddelen
- En meer .....

Sipke Koning
06-44003400

www.koning-molenzeilen.nl

Zeilmakerij van Neerven bv

Sinds 1925

MOLENZEILEN IN WK77 BRUIN OF WIT, MARLON BOLUS ROOD

Driek van Erpstraat 1
5341 AK OSS
Tel. 0412-624028
Fax. 0412-627973
info@zeilmakerijvanneerven.nl

DEGELIJKHEID EN GEGARANDEERD DE BESTE KWALITEIT !!

Endenteller

Het juni-nummer van de Gildebrief heb ik zoals altijd met belangstelling gelezen. Het artikel over de teller van de enden was zeer interessant maar mij niet geheel duidelijk. Als ik de vermelde formule uitwerk, kom ik tot het volgende resultaat:

1.000.000 / ((bw / bl) x 10 / 4 x 60)
1.000.000 / ((56/ 30) x 10 / 4 x 60)
1.000.000 / (1,8666 x 10 / 240)
1.000.000 / (18,666 / 240)
1.000.000 / 0,0777 = 12.870.012 terwijl de uitkomst 3571 zou moeten zijn

Indien de haakjes anders worden gezet en 4 x 60 wordt veranderd in 60 / 4 en na de 10 geen / maar een x wordt gezet klopt het beter.

1.000.000 / (bw / bl) x 10 x (60 / 4)
1.000.000 / (56 / 30) x 10 x 15
1.000.000 / 1,8666 x 10 x 15
1.000.000 / 18,666 x 15
1.000.000 / 280 = 3571

De achteruitdraaimelding kan ik niet helemaal volgen maar is volgens mij ook niet belangrijk.

Misschien wel aardig om te melden, dat ik zo'n 35 jaar geleden ook iets dergelijks heb gedaan. Ik gebruikte een oude snelheidsmeter uit een auto en met behulp van een wieltje dat ik tegen de velg van de onderbonkelaar liet lopen. Het zwakke punt was, dat ik geen goed passend kabeltje kon vinden tussen het wieltje en de teller. De gebruikte snelheidsmeter had een wartelaansluiting voor een buitenkabel en in het hart een kleine vierkante opening voor een binnenkabel.
Een passende kabel kon ik hiervoor niet vinden. Daarom heb ik als overbrenging van het wieltje een stuk massief koperdraad gebruikt dat ik aan beide kanten vierkant had gemaakt. Hiermee werkte het geheel wel, maar de moeilijkheid was wel dat het hart van het wieltje en de snelheidsmeter precies in elkaars verlengde moesten blijven en op vrijwel dezelfde afstand. Behalve het vierkante uiteinde was er verder geen verbinding tussen het wieltje en de meter.

Ik ben er uiteindelijk mee gestopt, omdat de stand van de meter onhandig was om af te lezen, het geheel provisorisch was gemonteerd en moeilijk permanent was te realiseren. Het uitrekenen van de grootte van het wieltje en het controleren bij een vrij constante wind (en een paar keer aanpassen van de diameter) was leuk maar tijdrovend.

Bob Feenstra

Vacature MOLENGIDS/MOLENAAR
op molen De Prins Van Oranje, Buren

Wij zijn op zoek naar een **MOLENGIDS** (vrijwilliger) ter ondersteuning van onze molenaarsploeg!

WAT VERWACHTEN WIJ VAN U:
- U vindt molens leuk of bent fan van onze molen
- Het ontvangen van de bezoekers
- Naar eigen inzicht en initiatief wilt u de bezoekers vertellen over de geschiedenis en de wetenswaardigheden van onze mooie molen
- Het helpen van de klanten in de molenwinkel
- Uw hulp om het winkeltje en de rest van de molen representatief te houden
- Ondersteuning van de molenaars, alles natuurlijk altijd in overleg

WAT KUNT U VAN ONS VERWACHTEN:
- Scholing omtrent de geschiedenis en de wetenswaardigheden van onze mooie molen(s)
- Handige productomschrijvingen van de artikelen die in onze winkel verkocht worden
- Regelmatig overleg
- GEZELLIG TEAM, WAAR ALTIJD TIJD IS VOOR EEN KOPJE KOFFIE OF THEE, of iets anders...
- Gezellige (vrijblijvende) bijeenkomsten

De molen is geopend op woensdag en zaterdag van 10.00-16.00 uur en op zondagmiddag van 13.00-16.00 uur.
Bij voorkeur plannen we u in tijdens het weekend. Ook geslaagde vrijwillige molenaars nodigen wij van harte uit om te reageren! Wij zoeken ook molenaar(s) om de ploeg te versterken!

Lijkt u deze vacature leuk en interessant, bel dan naar Cees de Jong: 06-34935797 of stuur een mailtje naar: info@molendevrijheid.nl. U kunt natuurlijk ook altijd even bij ons binnenlopen op Molenwal 7 in Buren.

Nieuw bord voor De Prins van Oranje in Buren

Jarenlang hebben wij ons moeten behelpen met een nogal smoezelig en slecht leesbaar houten bord. Onlangs werden wij op de molen bezocht door een toevallige bezoeker en die vond dat dit bord niet langer anti-reclame voor ons mocht maken...

Hij beloofde ons, dat hij voor een nieuw ontwerp en een korte aansprekende tekst zou zorgen.

Er worden wel vaker voorstellen aan molenaars gedaan door passanten, die dan nooit gerealiseerd worden. Onze verwachting was dus niet al te hoog gespannen. Tot onze verbazing kwam na enkele weken deze man, Cees J.Rol van Calverenbrouck uit Wijk bij Duurstede, wel met het nieuwe bord naar de molen. Wij wisten niet hoe snel we dit bord moesten ophangen, zo mooi vonden al onze molenaars dit ontwerp.
Het materiaal is van bisonyl, supersterk en bestand tegen alle weersinvloeden zelfs tegen UV.
De uitvoering is in zwart en wit. Het doek is oprolbaar, zodat wij het ook kunnen ophangen bij onze molenkraam op de diverse jaarmarkten en dergelijke. Opgerold meet het doek slechts zo'n 18 centimeter. De bevestiging met behulp van vier rubber ringen met haak is uiterst degelijk en eenvoudig, waardoor het ook niet klappert in de wind.

Willem Metz,
molenaar van De Prins van Oranje

Rondje Noordkaap (Deel 2)

In de vorige aflevering hebben we Noorwegen en Finland bezocht. In deze bijdrage bezoeken we enkele unieke watermolens en een windmolenparkje in Estland. Daarnaast komen we in enkele watermolens in Letland, Litouwen, Polen en Duitsland. De meeste aandacht gaat uit naar Estland met twee schitterende watermolens waarvan één geheel werkend.

De windmolens op het eiland Saarama

Op het congres van TIMS in 2015 in Roemenië hadden we een lezing over deze windmolens gehoord: een prachtig verhaal over de restauratie en het behoud. Dat wou ik graag zien als we toch min of meer in de buurt waren. Het museumpark met de vijf molens op een rij was inderdaad indrukwekkend. Daarbij viel het wel op, dat de wieken in verschillende windrichtingen stonden. De oorzaak daarvan was snel duidelijk: de nog niet zolang geleden gerestaureerde molens waren allemaal al weer op belangrijke onderdelen kapot. Niet een kon nog malen of kruien. Hier was weer eens een schoolvoorbeeld van geen opgeleide molenaars, geen goed onderhoud en dus stilstand. We mochten na betaling in drie van de vijf molens een kijkje nemen. Het was in wezen een triest gezicht: hier een kapot rondsel, daar kapotte kammen. De vang was er afgelopen en verder blijven liggen. Toch was het een indrukwekkend geheel, prachtig in zijn totaliteit. Er waren nog drie andere molens op het eiland: een spiksplinternieuwe, een Hollandse molen dat tot restaurant omgebouwd was en nog eentje in zwaar verval.

Jacosonmolen

Tijd om naar de watermolen te gaan; die was mijn vrouw tegengekomen in een boek over de belangrijke denkers in het verleden van Estland: de Jacosonmolen in het plaatsje Kurgia. In de binnenlanden via boswegen met duizenden vlinders kwamen we er om vijf uur in de middag aan. Natuurlijk was de molen gesloten, maar dat was geen probleem: op het parkeerplaatsje was het goed toeven met de camper. Overigens heeft Estland heel veel goed berijdbare wegen. Als je van de hoofdwegen afgaat, heb je wegen met steenslag of minder. Daar kan je zelf voor kiezen in tegenstelling tot tien jaar geleden: toen waren alleen de echte hoofdwegen meestal geasfalteerd. Estland is met grote sprongen een bijna westers land geworden.

De watermolen was een pracht, zowel van binnen als van buiten. Zoals bijna alle watermolens in dat deel van Europa had de molen natuurlijk een turbine. De molen

bestond uit een korenmolen en een houtzagerij. Helaas kon hij niet meer draaien. De kammen van de aandrijfraderen waren kapot en geld voor vernieuwing had men niet. De vraag is ook of de deskundigheid aanwezig is om dit te herstellen. De volgende dag konden we alles van binnen bekijken. Toen men begreep, dat ik zelf ook een watermolenaar was, stonden alle deuren open. Hier was ook de jakobsladder in bedrijf geweest. Het verhaal ging, dat de heer Jacobson deze bedacht had, net zoals de hele werking van de molen. Zou het waar zijn, dat de jakobsladder hier vandaan komt? Als er mensen zijn die daar meer van af weten hoor of lees ik het graag.

Meer watermolens?

Op onze vraag of er nog andere watermolens in de buurt waren, kregen we een wat warrig antwoord maar ook een telefoonnummer en een plaatsnaam. Dat was honderd kilometer verder en niet geheel op de route, maar wat maakt dat uit. In die plaats aangekomen had men nog nooit van een watermolen aldaar gehoord. Jammer dan, dan maar met de camper overnachten onder die achthonderd jaar oude eik. Voor alle zekerheid gingen we toch nog maar even bellen en ja hoor: we kregen de molenaar te pakken. We vroegen of we de volgende dag konden komen, maar helaas: dan was ze er niet, maar we konden nú wel langs komen. Dat betekende vijftig kilometer terug naar boven over alleen boswegen. Toen we daar aankwamen, in het gehucht Hellenurme, viel onze mond open van verbazing: wat was dat een prachtige molen. Van Mae Juske, de vrouwelijk molenaar tevens eigenaar, begrepen we later, dat dit de enige nog werkende watermolen in Estland was. Ik had al heel wat watermolens gezien, maar zo'n grote en complete maalderij nog nooit. De molen, met twee gigantische Francis-turbines (waarvan eentje nog geheel intact), dreef een complete maalderij aan, zoals we in Nederland alleen in moderne maalderijen tegenkomen. Misschien vinden we dat in de Oude Molen in Valkenburg, maar die heb ik echter nog nooit van binnen gezien. Alle machines, naast vier koppels, zijn nog aanwezig en ze functioneren.

Strijd

En dan is er het verhaal over het behoud van deze molen. De communisten hadden de molen van haar vader gevorderd. Nadat Estland weer zelfstandig was geworden, had haar vader tien jaar geknokt om de molen weer in zijn bezit te krijgen. Dat is gelukt en nu is zij de enige molenaar en dat is natuurlijk een probleem. We

Mae Juske

hebben nu een goede relatie met haar en waarschijnlijk komt zij met een aantal andere molenliefhebbers uit Estland een week op bezoek in Nederland en zij is dan onze gast. Wellicht komen we dan bij één van jullie op bezoek. Zij wil graag contacten opbouwen om de molens in Estland weer op de kaart te zetten

2. LETLAND

Letland

De tocht gaat verder naar Letland. Ergens moest er net over de grens een watermolen staan. Er is niemand die hier iets over kon vertellen, alleen over een klein openluchtmuseum, natuurlijk weer midden in de bossen. Dat alles maakt het zoeken naar molens zo leuk: er komen daar geen toeristen. Na wat heen en weer rijden zijn we een bosweg ingeslagen en na vijftien kilometer stond daar zowaar een bordje met museum, zonder plaatsnaam maar wel met coördinaten N57.32048 E26.92154. Ja, daar was een watermolen geweest, maar helaas: alleen het gebouw stond er nog en dat was nu een pakhuis. Maar niet getreurd: er was wel een prachtige rosmolen om te dorsen en die deed het ook nog eens. De dag was weer helemaal goed.

3. LITOUWEN

Litouwen

We reden verder naar Litouwen en hadden veel autopech. Dat kan gebeuren. Na drie reparatiedagen waren we in Zuid-Litouwen tegen de Witrussische grens aan. We verwachtten geen molens te zien, maar we zagen daar zomaar langs de weg een turbinewatermolen. Die was niet meer in bedrijf, maar toch ... ?

Polen

Over de volgende grens, in Polen, hadden we weer autopech: de Fordgarage in Vilnius had de wagen slecht gerepareerd. We strandden in het plaatsje Oltstyn: dat duurde weer drie dagen, maar nu met een huurwagen tot onze beschikking. Op naar het geplande openluchtmuseum. Daar werden we voor beloond: vier windmolens en een watermolen plus een rosmolen. Helaas, helaas: ze waren allemaal in slechte staat. De conservator die we daar spraken had goede hoop, dat alle molens in 2018 weer gerestaureerd zullen worden. Dat is een verhaal dat we overal zo ongeveer hoorden. Maar het museum was leuk overzichtelijk. Ook mooi was een lange bordenstraat met tal van foto's en tekeningen van Poolse molens er op. Polen is rijk geweest aan vele soorten molens.
Nu werd het toch echt tijd om naar huis te gaan. Natuurlijk reden we via Duitsland en tja, we kwamen in de buurt van Minden waar de beroemde schipmolen lag die in 2000 is gereconstrueerd. Dat was een mooie afsluiting van deze tocht door Noord-Europa.

Terwijl ik dit schrijf sta ik op het punt om te vertrekken naar Spanje en Portugal. In Portugal ga ik een weekje meedraaien op een paar molens aldaar. Wellicht staat het verslag daarvan in de volgende uitgave van de Gildebrief.

Peter Raggers

Zijper Molendag

Op initiatief van vrijwillige molenaar Ron Brommer van Molen O-T wordt dit jaar voor het eerst de Zijper Molendag georganiseerd. Deze vindt plaats op **zondag 15 oktober** 2017. Alle negen molens van de Stichting De Zijper Molens houden dan open dag vanaf 11.00 tot 17.00 uur.
De Zijper Molendag wordt officieel gestart om 11.00 uur bij Molen O-T, Korte Belkmerweg 10 in 't Zand.
De hele dag begint elk uur een activiteit. Molen O-T en Molen P-V worden speciaal in het zonnetje gezet en krijgen de wind mee, omdat deze molens dit jaar een grote restauratie hebben ondergaan.
We willen hierbij allerlei activiteiten organiseren, waarbij we denken aan molenliederen, vergeten groenten, de rol van de Zijper molens voor de duurzaamheid vanuit heden en verleden. We sluiten af met een Westfriese zang- en dansgroep.
Molen O-T zal vrijdag 13 oktober om 12.00 uur na de restauratie officieel heropend worden door Jack van der Hoek, gedeputeerde cultuur van de Provincie Noord-Holland.

Vera van Vuuren, bestuurslid Stichting De Zijper Molens
www.zijpermolens.nl

Van Molengids tot Molenaar

Rens Vogelezang (68) en Henk Lindenburg (68) kunnen zich sinds kort gediplomeerd molenaar noemen. Beiden slaagden in april voor het examen. Een bekend gezicht op molen De Nieuwe Palmboom in Schiedam waren zij al, want op deze molen zijn zij al drie jaar actief. Het begon allemaal in 2014 met de cursus Molengids, georganiseerd door het Molennetwerk Zuid-Holland. Al tijdens deze cursus wisten zij: wij worden niet alleen molengids, maar ook molenaar. En dat is gelukt! Tijd dus voor een gesprek met Rens en Henk.

Rens Vogelezang (links) en Henk Lindenburg (rechts) op de balie van molen De Palmboom in Schiedam (foto Ellen Steendam)

Waarom zijn jullie de cursus Molengids gaan volgen?

Henk: *Ik was net gestopt als projectmanager bij de faculteit luchtvaart- & ruimtevaarttechniek van de TU Delft omdat ik 65 was geworden. Ik vond de advertentie voor de cursus in het magazine van het Zuid-Hollands Landschap. "Nou heb ik wat gevonden!", zei ik tegen mijn vrouw. Ik was namelijk op zoek naar een interessante bezigheid. De molen trok mij aan en ook de geschiedenis achter het werktuig. Bovendien wilde ik iets terugdoen voor de stad Schiedam, waar ik al ruim 30 jaar woon.*

Rens: *Ook ik vond de advertentie voor de cursus Molengids in het magazine van het Zuid-Hollands Landschap. Ik werkte als ICT-medewerker en was, zoals Henk, net met pensioen gegaan. Ik zocht naar een klus in mijn vrije tijd. Wat mij boeit is wind/water/techniek en daar sluit de molen heel goed bij aan. Tijdens de cursus Molengids vroeg Henk of ik geen belangstelling had voor de molens in Schiedam. Daar was Henk namelijk al gaan kijken. Ik heb een bezoek gebracht en was meteen enthousiast. Henk en ik rondden in de zomer van 2014 de cursus Molengids af en begonnen meteen met gidsen op De Nieuwe Palmboom. Nog datzelfde jaar zijn we gestart met de opleiding voor molenaar.*

Wat vinden jullie zo leuk aan het ambacht van molenaar?

Rens en Henk: *We zijn allebei geïnteresseerd in techniek en zijn graag actief bezig. Ook is het ambacht boeiend, de pure en oeroude techniek van de molen. Daarnaast ontvangen wij graag bezoekers en vertellen hen over de molen: de techniek, de geschiedenis, niet alleen van de molens maar ook van de stad Schiedam. Dat laatste, het vertellen en rondleiden, past natuurlijk weer goed bij onze interesse in het werk als molengids.*

Wat zijn jullie plannen voor de toekomst?

Rens en Henk: *We willen blijven draaien met de molen! Ook willen we graag malen. Dat is immers prachtig: het graan dat door de techniek van de molen tot meel wordt gemalen. In het najaar wordt molen De Walvisch de nieuwe museummolen. Dat wordt dan onze werkplek. Ons hart gaat namelijk uit naar een molen waar we het publiek voor molens enthousiast kunnen maken. En wie weet op welke molen in Nederland we nog eens terecht komen. We zijn nog maar net begonnen!*

Ook molengids worden?

Molengidsen ontvangen bezoekers op de molen en leiden hen rond. Ook organiseren zij samen met de molenaar activiteiten in en om de molen. In verschillende provincies wordt de cursus gegeven. Het Molennetwerk Zuid-Holland organiseert de cursus Molengids in Zuid-Holland. De cursus behandelt de bouw, de werking, de omgeving en de geschiedenis van de molen. Daarnaast leert de cursist een rondleiding voorbereiden en uitvoeren. De nadruk ligt hierbij op het veilig rondleiden van bezoekers. Ook komt het onderwerp gastheerschap aan de orde en het organiseren van een activiteit.

Het Molennetwerk Zuid-Holland is een project van het Erfgoedhuis Zuid-Holland. Het netwerk ondersteunt moleneigenaren, molenaars en vrijwilligers betrokken bij molens op terreinen als het vrijwilligersbeleid en de omgeving van de molen. Het Molennetwerk geeft onder meer advies en organiseert bijeenkomsten en cursussen. Voor meer informatie: www.molennetwerkzh.nl

Ellen Steendam
Erfgoedhuis Zuid-Holland

Leendert van den Ham koninklijk onderscheiden

Leendert van den Ham is molenaar van de poldermolen in Waardenburg. Door het draaien van de molen levert deze een bijdrage aan het op peil houden van de waterstand in het natuurgebied 't Broek in Waardenburg. Wekelijks is de molen open voor bezoek en geeft Leendert rondleidingen. Daarnaast voert hij het onderhoud uit aan de molen en heeft hij leerling-molenaars opgeleid.

Leendert is ook werkzaam als eendenkooiker bij Staatsbosbeheer in Waardenburg. Hij ving en ringde eenden, leidde hij bezoekers rond en heeft hij een maquette gemaakt voor het informatiecentrum. Hij was mentor voor nieuwe medewerkers en begeleidde hij gedetineerden en psychisch belaste mensen bij hun re-integratie door samen veldwerkzaamheden uit te voeren.

In 2016 heeft Staatsbosbeheer het educatieprogramma vernieuwd: dat heet nu "Dagboek van een kooiker" en is gebaseerd op de verhalen die hij heeft verteld over zijn werkzaamheden.

Daarnaast was hij vrijwilliger bij de accordeonvereniging Amusementa Opijnen en collectant voor de Hartstichting.

Leendert is benoemd tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau.

Molinologie 47

TIMS NL/VL, vereniging voor molenkunde in het Nederlandse taalgebied, heeft een nieuw nummer van haar verenigingsblad Molinologie uitgebracht.

Dit nummer begint met een interview met de heer C.A. van Hees, die in de jaren zeventig en tachtig werkzaam was als bureausecretaris van vereniging De Hollandsche Molen. Hij verhaalt welke ontwikkelingen hij daar meemaakte. Na beëindiging van zijn dienstverband werd Van Hees secretaris van de Stichting Molendocumentatie, trad hij toe tot het bestuur van TIMS (The International Molinological Society) en nam hij het initiatief om TIMS Nederland en Vlaanderen op te richten.

In het tweede artikel beschrijft Jan van de Kraats aan de hand van oude plaatsnamen welke watermolens er in de middeleeuwen rond Putten (Gelderland) hebben gestaan.
Bob Poppen schreef het derde artikel en dat gaat over de Groningse pelmolens die tussen 1680 en 1856 gebouwd zijn.

Verder zijn er twee boekbesprekingen en een lijst van verschenen molenboeken.
Molinologie 47 telt 44 bladzijden plus omslag, zwart-wit op A4-formaat.

Belangstellenden kunnen een exemplaar bestellen door overmaking van € 6,00 naar rekeningnummer NL96 INGB 006 104927 van TIMS-Nederland en Vlaanderen onder vermelding van naam, adres en MOL47.

Barend Zinkweg

Neem een kijkje op Allemolens.nl

Benieuwd naar de geschiedenis van uw molen? Doet u onderzoek naar de verdwenen molens in uw omgeving? Altijd al willen weten of u in uw familie molenaars heeft?

Op Allemolens.nl vindt u antwoorden op al deze vragen en waarschijnlijk ook wel meer. Want eenmaal op de site is de kans groot, dat u vele andere leuke en interessante dingen tegenkomt. Kijk bijvoorbeeld op een willekeurige bladzijde uit De Molenaar uit 1905. Deze bevat zoveel andere berichten naast dat ene dat u zocht, dat u gegarandeerd blijft lezen.

Of u was op zoek naar een ansichtkaart of foto van een molen uit de dertiger jaren. Dan blijken er veel meer te zijn, de een nog mooier dan de andere. Op Allemolens.nl vindt u heel veel informatie over alle molens in Nederland, bestaand en verdwenen. Het is met veel afbeeldingen, archiefstukken, literatuur en bouwtekeningen, dé startplek voor al uw molenonderzoek.

Ook voor de mensen die misschien wat minder vertrouwd zijn met computers, is de informatie snel en eenvoudig te vinden.

Allemolens.nl is een digitaal, online platform voor onderzoekers en geïnteresseerden waar alle historische bronnen over alle molens in Nederland toegankelijk zijn. Het gaat om een koppeling van archiefmateriaal van verschillende collectiebeheerders. De Hollandsche Molen en Stichting Molendocumentatie werken samen met onder andere de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, het Groninger Molenhuis en Vereniging De Zaansche Molen.

Ed van Gerven

Molens hebben uw stem hard nodig

Vereniging De Hollandsche Molen roept alle molenvrienden op te stemmen op één van de vier projecten die meedoen aan de BankGiro Loterij Molenprijs 2017. Stemmen kan tot en met 2 oktober 12.00 uur via www.molenprijs.nl. Door te stemmen bepaalt u welke molen de hoofdprijs van € 50.000 wint. De andere drie molens ontvangen één euro per uitgebrachte stem. De winnaar wordt op 6 oktober bekendgemaakt tijdens het Nationale Molenfeest in het Muntgebouw in Utrecht.

Foto: Fotocollectie DHM

Foto: H. Noot

Afb.: Stichting de Rooyse Schans

Foto: H. Noot

Genomineerden

Op 2 september om 10.00 uur gaat de stembus www.molenprijs.nl open en mag u uw keuze maken. Wordt het De Traanroeier, die met uw stem waterdicht wordt gemaakt? Of krijgen de molenaar en zijn gasten van De Hoop in Hellendoorn een dak boven hun hoofd? En wordt De Kroon in Arnhem de parel van Klarendal met een klein museum en buurtcentrum? Of brengt u de enige Nederlandse volmolen weer tot leven in Loobeek?

U kunt ook meer doen dan alleen stemmen. Wilt u dat uw favoriet echt de € 50.000 haalt? Help deze molen dan aan extra stemmen. Roep uw Facebook-vrienden op om te stemmen, ga langs bij de plaatselijke voetbalclubs en historische verenigingen. Laat de molens niet aan hun lot over en breng de € 50.000 dichterbij. Bovendien zorgt u met uw stem direct dat de molen 1 euro verdient. U maakt zelf kans op een van de twee molen-VIP-arrangementen in Kinderdijk of op de Zaanse Schans.

Over de BankGiro Loterij Molenprijs

De BankGiro Loterij Molenprijs is een jaarlijkse publieksprijs ingesteld door Vereniging De Hollandsche Molen in samenwerking met de BankGiro Loterij. Met de prijs willen beide organisaties laten zien dat molens een onmisbaar en belangrijk onderdeel zijn van het Nederlands cultureel erfgoed. De prijs stelt een molen in staat belangrijke aanpassingen of restauraties te verrichten.

Job Gerlings
Ingeborg Pouwels

BankGiroLoterij MOLENPRIJS

Onweersbuien en windstoten: plaatselijk, kortdurend verschijnsel

Onweersbuien zijn de zwaarste typen buien en gaan vaak gepaard met forse windstoten. Deze windstoten komen uit de bui zelf en hebben vooral te maken met de windsnelheden hogerop in de bui. Tijdens weerpraatjes op TV en radio wordt eigenlijk altijd wel gewaarschuwd voor deze windstoten. Die vallen uiteen in :

- windstoten (tot en met 75 kilometer per uur)
- zware windstoten (76 tot 100 kilometer per uur)
- zeer zware windstoten (meer dan 100 kilometer per uur)

Windstoten zijn echter altijd zeer lokaal, duren over het algemeen vrij kort en kunnen bovendien over korte afstand enorm verschillen.

Windstotenfront

Een onweersbui wordt gekenmerkt door bliksem en neerslag. De bliksem geeft aan dat het een heftige bui is met veel bewegingen omhoog en omlaag in de wolk en eronder. Daarmee komt er in ons land eigenlijk altijd ook flink wat neerslag mee naar beneden. Vaak komen de windstoten voor aan de voorkant en de zijkant van de bui: vlak voor de regen uit en tijdens de eerste regen. Dit noemen we het zogenaamde windstotenfront. Hier mengt de lucht uit de bui zich met de lucht voor de bui uit. Dat zorgt vaak voor veel turbulentie en het sterk aantrekken van de wind. Dit windstotenfront komt voor vlak voor de bui uit, maar in enkele gevallen ook wel een halve tot een hele kilometer voor de bui uit. De windstoten bewegen zich in waaiervorm voor de bui uit.

Frontaal onweer

De sterkte van de windstoten heeft vooral te maken met windsnelheden op grotere hoogte in de troposfeer. Vooral de windsnelheden tussen 1,5 en 3 kilometer hoogte zijn van belang. De neerslag wordt

Een bui van bovenaf gezien, windstoten in waaiervorm naar buiten toe.

Een bui van opzij gezien. De neerslag valt naar beneden, is vrij koud en de luchtverplaatsing buigt aan de grond af naar voren en deels opzij. Daar waar de koude en warme lucht botsen ligt het windstotenfront. De warmere lucht beweegt zich naar de bui toe over de koudere lucht heen.

Een onweersbui trekt van rechts naar links op de foto en turbulente luchten aan de voorzijde geven aan, dat er veel aan de hand is: grote kans op windstoten

gevormd boven 3 kilometer hoogte in de bui (daar waar het flink vriest) en valt dan naar beneden. Tijdens het naar beneden vallen buigt de neerslag de windbanden eronder omlaag naar de grond en daarmee heb je de windstoten te pakken.

Staat er op 2,5 kilometer hoogte windkracht 9 (75 tot 88 kilometer per uur) dan is de kans groot op onweersbuien: dan waarschuw ik als weerkundige voor onweersbuien met kans op lokale windstoten van 80 tot 90 kilometer per uur. In Nederland komen deze windstoten vooral voor tijdens onweersbuien die in de zomer ontstaan op een koufront of een vore (convergentielijn).

Verschil in windrichting en trekrichting

Overigens zeggen de windsnelheden op hoogte niets over de wind aan de grond. Die wind aan de grond kan uit een totaal andere richting komen: vaak gekrompen ten opzichte van de windrichting op hoogte. Aan de grond waait dan in de regel een matige zuidoostenwind kracht 3 tot 4, terwijl op 2,5 kilometer hoogte de wind uit het zuidwesten waait met windkracht 9. Dat kan zomers voorkomen en een enkele keer kunnen de windstoten wel eens 130 tot 150 kilometer per uur bereiken, maar dat is heel uitzonderlijk en dan speelt er meer mee.

Warmte-onweer

Losse buien - de zogenaamde 'warmte-onweersbuien' die niet op een front ontstaan - kunnen toch ook voor flinke windstoten zorgen, soms tot ver buiten de bui, zonder dat er veel wind hogerop in de bui staat. Deze windstoten worden veroorzaakt door de vallende neerslag. In de bui vallen enorme hoeveelheden neerslag (plots) naar beneden. Deze neerslag veroorzaakt een flinke luchtverplaatsing, wat zich om kan zetten in windstoten naar buiten toe in waaiervorm.
Ook speelt de temperatuur van de neerslag een rol, omdat koudere lucht een hogere valsnelheid zal hebben in de warmere lucht aan de grond: de neerslag komt immers uit een koude omgeving hoog in de bui. Vaak komen bij deze buien windstoten voor tot ver buiten de buien om: de snelheid van de wind uit de bui is dan veel groter als de treksnelheid van de bui zelf. Soms trekt de wind 2 tot 3 kilometer buiten de bui dan al aan.

Actie!

Windstoten komen vaak plots opzetten en kunnen ook vaak binnen enkele seconden aantrekken tot een forse windkracht. Zodra de neerslag inzet, beginnen de windstoten meestal weer af te nemen. Komt een onweersbui in de buurt, onderneem dan meteen actie: de molen aanhouden, afzeilen, aarden en vastleggen.

David Henneveld, weerkundige

Binnen 5 seconden van relatieve rust naar striemende regen en forse windstoten, de bui trekt van rechts naar links

De kneppel

Meerdere molens, vooral in Utrecht en Zuid-Holland, zijn uitgerust met een kneppel. Dat is een stevig stuk hout, haaks op de vangbalk, dat vanaf de grond of stelling bediend wordt door een kneppeltouw. Door de kneppel over de vangbalk te trekken, kan deze niet omhoog komen en blijft de vang aangetrokken. De kneppel is dus bedoeld om de molen tegen achteruit lopen te beveiligen. Maar mag je de kneppel ook gebruiken om een molen tot stilstand te brengen, als die door de vang loopt?

Functie van de kneppel

Bij het achteruitlopen wil het bovenwiel de vang, vanwege de constructie ervan, als het ware opendrukken waardoor de vangkracht afneemt. Door de kneppel strak te trekken, voorkom je dat de vangbalk mee omhoog gaat en de vang ruimte krijgt. Zo helpt de kneppel om achteruit lopen van de molen te voorkomen. Het ontbreken van een kneppel is overigens geen enkel probleem. Soms zijn er andere voorzieningen om omhoogkomen van de vangbalk te voorkomen, bijvoorbeeld een trekvang. Ook plaats men wel eens een stut tussen de vangbalk en het voeghout of beschikt de molen over een pal, die achteruitdraaien moet tegengaan. Soms moet de vang het echter alleen doen. Normaal gesproken moet een goede vang in staat zijn te voorkomen dat een stilstaand wiekenkruis in beweging komt. Zo niet, dan moet je niet gaan draaien maar repareren. Bij een korte of lichte vangbalk wordt vaak in een ballastkist op de vangbalk nog wat extra gewicht aangebracht om voldoende trekkracht op de vang uit te oefenen. Dat extra gewicht vraagt uiteraard meer kracht bij het bedienen van de vangbalk. Voor het gemak halen sommige molenaars daarom wat gewicht uit de kist. Of er dan nog wel voldoende vangkracht overblijft om een molen onder alle omstandigheden tot stilstand te brengen, zal men zich dan terdege moeten afvragen. Wie verwijderd gewicht compenseert met gebruik van de kneppel toont meer gemakzucht dan goed molenaarschap!

Krachten

De vangbalk oefent via het sabelijzer kracht uit op de vangstukken. Afhankelijk van de lengte en het gewicht van de vangbalk en de bevestiging van het sabelijzer kan deze kracht wel oplopen tot 900 à 1000 kg! Ga je vervolgens met je volle gewicht (75 kg, voor velen van ons meer...) aan het kneppeltouw hangen, dan levert dat zomaar nog een extra kracht op het sabelijzer op van enkele honderden kilo's. En dat werkt dus ook op de bovenas. De totale kracht grijpt aan ter plaatse van het bovenwiel. Gevaar van doorbuigen dan wel breken is dan zeker aanwezig. Uiteraard is de kwaliteit van de bovenas ook van belang, maar wie kent die precies? Zet daarom het kneppeltouw nooit snaarstrak: de kneppel moet slechts het eventuele omhoogkomen van de vangbalk voorkomen en hoeft géén extra kracht op het sabelijzer te leveren. Dus net als bij andere touwbevestigingen: vast = vast!
(Voor berekeningen kun je 'Opleiding watermolenaars', van Ir. J. den Besten raadplegen.)

Kneppelgebruik bij vangen?

En nu komen we bij de aanleiding voor dit artikel: mag je de kneppel ook gebruiken om een draaiende molen tot stilstand te brengen als het met de vang alléén niet lukt?
Alvorens hier iets meer over te zeggen, moet duidelijk zijn, dat we het alléén hebben over situaties, waarin normaal vangen niet lukt. Dat zijn uitzonderingen dus, noodsituaties wellicht. Verder menen we dat het verschil maakt of de molen achteruit loopt of vooruit.

Achteruit draaien

Heb je je laten verrassen door een omlopende wind en draait de molen achteruit, dan zal doorgaans de gang niet zo groot zijn. Snel handelen is dan altijd vereist, zeker als er zeil voorligt. Uiteraard probeer je eerst gewoon te vangen. In zo'n situatie zullen de vangstukken vaak niet goed willen aansluiten om het bovenwiel en de vang doet niet z'n werk. Met enige 'dwang' van de kneppel houd je de vangstukken tegen het bovenwiel gedrukt. Veel kracht is daarbij niet nodig. Doorgaans stopt het draaien dan.
Moet je echter té hard trekken aan het kneppeltouw of duurt het te lang, stop er dan mee. De enig juiste oplossing is dan om de molen op de snelste manier naar de wind toe te kruien tot het gevlucht stopt. Leg dan de vang er op. Vangen met ondersteuning van de kneppel hebben we ook een keer toegepast bij een molen die niet kon kruien vanwege restauratiewerkzaamheden. De molen stond met de staart in de wind en we wilden, langzaam achteruit draaiend, een ander end voorzetten. Alleen met behulp van de kneppel lukte het de snelheid onder controle te houden.

Vooruit draaien

Over het gebruik van de kneppel bij het vangen van een vooruit draaiende molen zijn de meningen verdeeld. Over de risico's van asbreuk zijn we het wél eens. De vraag is echter: moet je dat risico soms nemen of niet?
In de oude versie van de Basisopleiding staat, dat als een molenaar een bui onderschat heeft waarbij de molen niet meer te vangen is, hij dan bij het vangen *...in het uiterste geval ook aan de kneppel trekt.* 'In het uiterste geval'. Dat betekent, dat hij daarvóór eerst andere mogelijkheden heeft geprobeerd en/of overwogen. Allereerst kan hij wachten op een zaam om dan een nieuwe vangpoging te doen. Ook moet hij overwegen of hij de molen beter even kan laten doorrazen. Dat is niet prettig, maar als het een normale bui betreft duurt dat hooguit tien minuten en de molen kan wel wat hebben. Een korenmolenaar heeft nog als extra mogelijkheid om het hele kropgat vol te gooien met graan en dan de stenen geheel bij te zetten.
Even terzijde: de Basisopleiding raadt nadrukkelijk af de molen uit de wind te kruien bij door de vang lopen tijdens een zware, maar kortstondige, bui. Door het ruimend-om willen gaan van de kap of het bovenhuis is er grote kans op schade! Bij langdurige(r) harde wind of bij vangbreuk zal er meestal echter niets anders opzitten.
Jan den Besten is daarentegen in zijn 'Opleiding watermolenaar' van mening, dat.. *men de kneppel nimmer mag gebruiken om een malende molen die in een bui of vlaag aan de hol is gegaan en met de vang niet te stoppen is, stil te zetten.*

Onderzoekje

Dit zijn tegengestelde meningen, destijds vastgelegd op papier door zeer ervaren molenaars. Het maakten me nieuwsgierig om te horen hoe een aantal instructeurs en ervaren molenaars hier nu over denkt. Daarom startte ik een kleine vragenronde per e-mail. Niet ieder beschikt overigens over een kneppel, maar desondanks 'vindt men er wel iets van...'

Alle molenaars die gereageerd hebben onderkennen de risico's van asbreuk. En daarmee ook, dat alleen als laatste optie, dus in noodgevallen, het gebruik van de kneppel om de molen stil te zetten overwogen mag worden. En áls je de kneppel gebruikt, dan moet dat voorzichtig en deskundig gebeuren! De overheersende mening bleek te zijn: NEE of NEE, tenzij...
Men geeft ook aan het een moeilijke afweging te vinden, waarop geen pasklaar antwoord is. Je kunt je as verspelen, maar bij op hol slaan verspeel je mogelijk ook je as. En als er brand ontstaat, verspeel je méér dan alleen je bovenas.

Reacties

Dat het zeker goed kan gaan, tonen onderstaande citaten uit het onderzoekje aan:
De molen reageerde niet meer op de vang. Dit duurde een aantal omwentelingen. De vang lichten was geen optie en doorvangen eigenlijk ook niet. Toen besloot ik om heel lichtjes de kneppel er bij te trekken. Na een paar tellen begon de molen daarop te reageren en toen dat reageren echt duidelijk zichtbaar werd, heb ik de kneppel weer laten vieren. Bij het afnemen van de snelheid kreeg de vang de zaak weer onder controle.
...
Eigenlijk staan me maar twee gevallen helder voor de geest. De eerste keer was zonder zeilen. Ondanks dat ik de vang er meteen helemaal op had gedaan, duurde het vangen zo lang dat ik hem onder kon ruiken. Met de kneppel heb ik toen de grootste snelheid eruit gehaald en daarna zonder kneppel de molen stil gezet. De tweede keer was met 2 halve zeilen, maar hetzelfde verhaal.
...
Ik weet nog wel van een praktijk geval, niet uit eigen ervaring maar uit zeer directe bron. Ooit ging de Wissinks Möl in Usselo er vandoor en liep door de vang. Toen is (..) op de vangbalk gaan zitten. Dat is ook een flinke toename van kracht op het sabelijzer. De molen is er verder zonder kleerscheuren uitgekomen.
De molenaar als 'kneppel', zeg maar (KK).

Ook van anderen is bekend, dat ze wel eens een keer met succes gebruik hebben gemaakt van de kneppel bij het door de vang lopen.
Tenslotte nog een citaat om de stellige uitspraak van Jan den Besten hiervoor iets te nuanceren: Bij Jan heb ik overigens geleerd dat er omstandigheden kunnen voorkomen die het gebruik van de kneppel rechtvaardigen.

Instructie

Hoe ga je hiermee om in je instructie? Het zal iedereen duidelijk zijn, dat dit onderwerp zich niet leent voor een praktijkoefening. Vanwege het vereiste voorzichtige en deskundige handelen zal de instructeur het ook niet aan de leerling mogen overlaten, als zo'n situatie zich onverhoopt voordoet. Sommigen pleiten er voor in het lesmateriaal het gebruik van de kneppel geheel te verbieden, vanwege de daaraan verbonden risico's. Gaat het dan toch fout, dan kan niemand zich beroepen op het feit, dat het Gilde dit zo geleerd heeft... Samen met een leerling nadenken over: Wat doe ik als de molen zich niet laat vangen? is nodig in de opleiding. Daarbij kun je niet om de vraag heen of kneppelgebruik bij het vangen een (laatste) optie kan zijn. Bespreek met je leerlingen wat je dan doen kunt. Voor mij staat één ding wel vast: over deze vraag kun je rustiger nadenken bij 60 enden dan bij 140 enden...

Oproep

Hierbij roepen we alle lezers op jullie ervaringen met ons te delen. Graag leren we van elkaars ervaringen en kennis. Daarom brengen we graag een discussie op gang. Hoe denk je hier zelf over? Heb je wel eens situaties meegemaakt, waarin je besloot de kneppel te gebruiken bij het vangen? Kun je die beschrijven? Liep het wel of niet (helemaal) goed af? En hoe behandel je dit onderwerp bij de instructie?
Misschien kan iemand voor de anders-geschoolden onder ons een begrijpelijke berekening geven van de krachten die op de bovenas werken bij vangen, al of niet met de kneppel erbij.
Laat het ons weten! Schrijf er een artikeltje over voor de Gildebrief of stuur het naar: gvmhandboek@gmail.com. Hopelijk draagt dat eraan bij de deskundigheid van ons Vaderlandse Immaterieel Cultureel Erfgoed nog te vergroten!

Kees Kammeraat

Daams' Molen in Vaassen in de vreugd

Jongelui die zich voor langere tijd belangeloos inzetten voor de medemens, de natuur of de cultuur in hun directe omgeving kunnen in de gemeente Epe worden voorgedragen om voor een jeugdlintje in aanmerking te komen. Wij, als molenaarsteam, hebben "onze molenaar in spe" dan ook graag voorgedragen en een week voor koningsdag ontving Ramon Kroes uit handen van de burgemeester een jeugdlintje. Bekijk verder de sites van de gemeente Epe, van Daams' Molen of bijvoorbeeld het regionaal dagblad De Stentor.

Aanstekelijk actief

Ramon, 14 jaar inmiddels, is sinds twee jaar niet meer op Daams'Molen weg te denken of beter gezegd: weg te slaan! Leergierig als hij is, heeft hij zich de "molenkennis" al behoorlijk eigen gemaakt. Met gevoel voor verantwoordelijkheid en oog voor veiligheid leidt hij met verve mensen op de molen rond. Bovendien werkt z'n enthousiasme zo aanstekelijk, dat hij z'n vriend Jurre (14 jaar) ook al over heeft weten te halen om op de molen actief te zijn. Inmiddels zijn beide heren via diverse molenbezoeken, facebook, enzovoorts al ver buiten Vaassen bekend. Bovendien doen ze hun best met spreekbeurten op hun eigen school - maar ook op basisscholen in de omgeving - de molen onder de aandacht van de jeugd te brengen. Kortom: ze zijn ware ambassadeurs voor de molenwereld in het algemeen en Daams' Molen in het bijzonder. Als molenaars proberen wij hen dan ook bij alle werkzaamheden te betrekken.

Jeugdlintje?

Op de laatste jaarvergadering van Vereniging Vrienden van Daams' Molen heeft Ramon zelfs, namens de molenaars, het agendapunt "de werkzaamheden op Daams' Molen in 2016" met een PowerPoint presentatie toegelicht. Dus waar mogelijk draaien de jongens volop mee.

Helaas.....draaien? Nee dus en helemaal niet zelfstandig! Daar zijn ze nog te jong(??) voor. Zelfs voor het volgen van lessen moeten ze nog een paar jaar wachten en dat lijkt voor hun een eeuwigheid!
Het is niet uit te leggen, dat je op bijvoorbeeld je zestiende grote trekkers mag besturen, op je zeventiende een vliegbrevet kunt halen, maar tot je achttiende moet wachten om gediplomeerd molenaar te zijn. Daar moet toch wat aan te doen zijn?
Op kortere termijn is het misschien een idee om - naar voorbeeld van onder anderen de gemeente Epe - jongelui die zich zo inzetten voor de molenwereld toch een hart onder de riem te steken en ze middels een jeugdlintje van bijvoorbeeld het Gilde of van De Hollandsche Molen te belonen.

Namens het molenaarsteam van Daams' Molen
Dirk Brouwer

Limburgse Molendag

Op www.limburgsemolens.nl vindt U niet alleen een lijst van de geopende molens met hun speciale activiteiten voor de Limburgse Molen Dag 2017, maar ook informatie over opleidingen, molenbrieven en andere interessante molen gebeurtenissen.

Molendag Hoekse Waard

Kijk voor meer informatie over de deelnemende molens op www.facebook.com/molendaghw of surf naar www.molensbinnenmaas.nl voor uitgebreide informatie.

©2017 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevens-verwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

WORD MOLENAAR!

Op de foto staat molenaar/instructeur Ed van Deelen terwijl op de achtergrond molenaar Jan van der Heide de molen afzeilt. Er is net met de gerestaureerde potroeden proefgedraaid. De twee potroeden van de firma Pot uit Kinderdijk zijn zeldzaam en hebben museale waarde. De molen is korenmolen de Otter in het Noord-Hollandse Oterleek welke in eigendom is van de Schermer Molens Stichting. De potroeden uit 1881 (buitenroede) en 1894 (binnenroede) zijn op 13 oktober 2016 gestreken en daarna grondig gerestaureerd. Ongeveer 30% van het oude materiaal is vervangen op een historisch verantwoorde manier met nieuw plaatmateriaal, hoeklijnen en klinknagels. Op 18 april 2017 zijn ze weer gestoken en op 12 mei is de molen weer feestelijk in gebruik genomen door het lichten van de vang door Commissaris van de Koning van Noord-Holland, Johan Remkes.

Geef een eigen draai aan de molen!

Word molenaar!